

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 2. Луганськ : Видавництво «Елтон-2», 2012. 704 с.
2. Фокін Я. Ф. Типові способи ухилення від призову на строкову військову службу та мобілізації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 258–259.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-44>

Ціпотан Ю. П.,

*заступник начальника відділу НАБУ,
аспірант кафедри криміналістичного забезпечення
та судових експертиз
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ПРЕДМЕТ ПОСЯГАННЯ (НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА) ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ СУДДЯМИ

Корупція у діяльності судових органів є чи не найбільш суспільно небезпечним соціально-правовим явищем, широко поширеним у сфері правосуддя України. 35 балів зі 100 можливих отримала Україна в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2024 рік. У новому дослідженні Transparency International наша країна посідає 105 місце поміж 180 країн. [1]. Довіра до судової влади є фундаментом держави, а впевненість у неупередженості судді, який розглядає справу, – невід’ємна складова верховенства права. Розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених суддями, відіграє ключову роль у зміцненні верховенства права та відновленні суспільної довіри до судової системи.

Розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, розслідування кримінальних проваджень за фактами прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою досліджували: Л. І. Аркуша, Ю. О. Андрейко, А. Б. Балонь, Д. А. Бондаренко, Г. О. Гончарук, Н. В. Кимлик, О. О. Пунда, С. В. Олійник, Я. Є. Мишків, О. І. Ромців, О. В. Пчеліна, Р. Л. Степанюк, О. М. Таркан, А. В. Шевчишен, Д. О. Шумейко, С. С. Чернявський та інші науковці. Наукові дослідження проводились

щодо протидії деяким різновидам кримінальних правопорушень, пов'язаних із неправомірною вигодою, зокрема посягань, учинених суддями (В.М. Трепак, М.В. Борусовський, Е.О. Ушкаленко).

Криміналістична характеристика злочинів під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, вчинених суддями є складовою видовою криміналістичною методикою, в якій містяться узагальнені відомості про закономірності механізму вчинення вказаної категорії злочинів. Криміналістична характеристика виду (групи) злочинів – це результат аналізу значного масиву даних кримінальних правопорушень, що уможливорює виокремлення конкретних криміналістично значущих елементів та встановлення наявних між ними закономірних зв'язків.

Одним із обов'язкових елементів криміналістичної характеристики будь-якого злочину, що посідає важливе місце в її системі, є предмет посягання. В нашому випадку – неправомірна вигода.

На думку Ю. Ю. Андрейка неправомірна вигода, як предмет злочину, є ключовим елементом механізму утворення слідової картини злочину, тому має характерну особливість – водночас є як слідоутворювальним, так і слідосприймаючим об'єктом, носієм доказової інформації, та визначає слідові картини правопорушення [3, с. 53].

Предмет безпосереднього посягання – це найрізноманітніші матеріальні об'єкти (речі і предмети) органічного і неорганічного походження, які є матеріальним вираженням суспільних відносин. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» предмет злочинного посягання є неправомірна вигода. Неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [2]. Неправомірна вигода надається (обіцяється, пропонується) саме за вчинення конкретних дій або бездіяльності і особа, яка надає неправомірну вигоду, чітко усвідомлює, що саме вказаних дій або бездіяльності вона хоче досягти, саме вони є її метою.

В рамках проведеного дослідження, нами було проведено огляд криміналістичної літератури щодо неправомірної вигоди.

О. В. Пчеліна пропонує наступне виокремлення: 1) кошти, зокрема: грошові кошти; кошти, призначені для виплати заробітної плати, стипендії, пенсії та інших встановлених законом виплат; бюджетні кошти; кошти, що фактично не надійшли до бюджетів чи державних цільових фондів унаслідок несплати податків, зборів (обов'язкових платежів) тощо; 2) інше майно, у тому числі житло чи інше володіння особи; майно підприємства, установи, організації; державні або громадські будівлі чи споруди; транспортні засоби; цінні папери; матеріальні цінності; право на майно; дії майнового характеру;

3) переваги та пільги; 4) послуги як-то: послуги матеріального характеру; адміністративні послуги; соціальні послуги і т. п.; 5) нематеріальні блага: об'єкти права інтелектуальної власності; майнові права інтелектуальної власності; інформація; право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку тощо; 6) будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру; 7) документи (офіційні, виборчі й інші), штампи, печатки; 8) отруйні, сильнодіючі, вибухові або інші бойові речовини, радіоактивні матеріали, зброя (крім гладкоствольної мисливської) та боеприпаси, засоби пересування, військова та спеціальна техніка, інше військове майно, спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації; продукти харчування рослинного і тваринного походження, промислова або інша продукція, тварини, риби, рослини або будь-які інші об'єкти із зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення; 9) наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, прекурсори; обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 10) культурні цінності; звірі, птахи чи інші види тваринного світу, у тому числі занесені до Червоної книги України; 12) символіка комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції [4, с. 177–180].

В.М. Трепак зазначає, що до таких предметів належить: гроші й цінні речі; чеки, товарні ярлики, етикетки від предметів [5, с. 33–34].

О.М. Таркан відносить до безпосереднього предмету неправомірної вигоди: гроші; промислові товари і продукти; послуги матеріального характеру; переваги та пільги; нематеріальні активи; інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру [6].

О.Г. Гончарук вважає, що з огляду на слідоутворюючі властивості, предмета надання, пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди більш продуктивною виглядає класифікація на реальні та символічні. Слідоутворюючі та слідовідбиваючі властивості готівкових грошових коштів полягають у здатності сприймати сліди пальців рук, осіб, що ними оперують, та піддаватися обміну мікрочастками з контактуючими поверхнями. Для виявлення відповідної доказової інформації використовують дактилоскопічну експертизу та експертизу мікрооб'єктів. Слідів властивості символічних предметів злочинів пов'язаних з наданням, пропозицією чи обіцянкою неправомірної вигоди службовій особі (безготівкових грошей) використовуються у дослідженні через залучення експертів-економістів [7, с. 23]

Сьогодні, на нашу думку, нагальною проблемою, пов'язаною з предметом посягання є отриманням неправомірної вигоди у вигляді криптовалюти (Bitcoin, USDТ).

В рамках цього дослідження було здійснено аналіз судової практики. Вироки були проаналізовані з метою встановлення предмету посягання. В результаті проведеного аналізу було встановлено, що предметом неправомірної вигоди були: грошові кошти (гривні, долари, євро), матеріальні цінності, матеріальні послуги, право на майно.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції-2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryjnyattya-koruptsiyi-2024/>

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 № 1700- VII із змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Станом на 01.01.2025).

3. Андрійко Ю. Ю. Предмет одержання неправомірної вигоди у структурі криміналістичної характеристики злочинів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. «Юридичні науки»*. Вип. 6-2. Т. 4. С. 51–54.

4. Пчеліна О. В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 9. С. 176–182.

5. Трепак В. М. Розкриття та розслідування хабарництва, вчинюваного суддями та подолання протидії засобами оперативно-розшукової діяльності : дис. ... канд. наук: спеціальність 12.00.09. Львів, 2011. 218 с.

6. Таркан О. М. Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції : дис. ... доктора філософії: 081 – право. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2021. 244 с.

7. Гончарук Г. О. Криміналістична характеристика пропозиції, обіцянки або надання неправомірної вигоди: предмет злочину. *Юридична наука*. 2020. № 1 (103). С. 19–25.

8. Ціпотан Ю. П. Особливості криміналістичної характеристики під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених суддями. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2024. Випуск 83(3). С. 300–305.